

امکان‌سنجی کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان

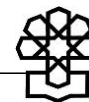
معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی
دفتر: مطالعات فرهنگی

کد موضوعی: ۲۷۰
شماره مسلسل: ۱۵۸۵۰
اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۲.....	اقدامات و تصمیمات پیشین
۴.....	وضعیت ساعت کاری ماه مبارک رمضان در کشورهای اسلامی
۷.....	مروری بر استدلال مخالفان و موافقان
۸.....	بررسی قوانین موجود در خصوص ساعات کار
۱۰.....	ملاحظات تقنینی تغییر ساعات کاری
۱۲.....	امکان‌سنجی تغییر ساعات کاری در ماه مبارک رمضان
۱۵.....	صورت‌های پیشنهادی کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان
۱۵.....	۱. ایده کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان در دو بازه زمانی
۱۷.....	۲. ایده کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان در سه بازه زمانی
۱۹.....	جمع‌بندی و ارائه طرح پیشنهادی
۲۰.....	طرح پیشنهادی اول
۲۱.....	طرح پیشنهادی دوم
۲۲.....	منابع و مأخذ

امکان‌سنجی کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان

چکیده

کاهش ساعات کار در ماه مبارک رمضان از موضوعاتی است که هر ساله با حلول این ماه مورد بحث قرار می‌گیرد. به فراخور دیدگاه‌های مختلف پیرامون این موضوع تاکنون طرح‌هایی در مجلس شورای اسلامی مطرح شده و بعضاً رویه‌هایی توسط دولت‌ها ایجاد شده است. اما به دلایل مختلف این مسئله به سرانجام روشنی نرسیده است. برخی از دلایل این امر عبارتند از: اختلاف نظر درباره مرجع یا مراجع تصمیم‌گیر قانونی، گزارش‌های متفاوت پیرامون پیامدهای اقتصادی از جمله بار مالی طرح‌ها برای دولت و تأثیر منفی بر بهره‌وری نیروی کار، ضعف موجود در رویه‌های اجرایی دولت‌ها نظیر فقدان جامعیت و شفافیت در پوشش نیروهای کار، از ایرادات وارد بر طرح‌های ارائه شده به مجلس شورای اسلامی می‌باشد.

بر این اساس، در گزارش حاضر تلاش شده است تا از طریق مرور قوانین موجود در خصوص ساعات کار، بررسی اجمالی وضعیت ساعات کاری ماه مبارک رمضان در سایر کشورها و در نهایت، طرح و بسط ملاحظات تقنینی مرتبط با کاهش ساعات کاری، به روشن‌تر شدن هرچه بیشتر ابعاد موضوع کمک کنیم. از این منظر، به واسطه تمرکز بر مؤلفه‌های فرهنگ عمومی آحاد شهروندان و نیز فرهنگ کار و تولید در جامعه و نهایتاً توجه به شاخص‌های سهولت یا دشواری روزه‌داری در ایام مختلف سال، دو طرح پیشنهادی جهت استحضار نمایندگان محترم ارائه شده که عبارتند از:

الف) کاهش ساعات کاری در ایامی که ماه مبارک رمضان با فصول بهار و تابستان - ۶ ماه نخست سال - مصادف می‌شود.

ب) کاهش ساعات کاری ایام ماه مبارک رمضان به صورت متغیر - و به عبارتی پلکانی - در مقاطع مختلف سال.

مقدمه

توصیه به کاهش ساعات کار و آمادگی بیشتر برای انجام فرایض دینی در ماه مبارک رمضان نه تنها در روایات معصومین (ع) بلکه در سیره عملی علمای دین نیز به چشم می‌خورد. به‌عنوان مثال، رسول اکرم (ص) در خطبه شعبانیه می‌فرمایند: «هر کس در این ماه کارهای مستخدمین خود را سبک گرداند، خدا در قیامت حساب او را آسان می‌دارد»^۱ (شیخ صدوق، ۱۳۷۲ و شیخ بهائی، ۱۳۸۸). همچنین، در خاطرات نقل شده از سیره امام خمینی (ره) نیز آمده است که ایشان در این ماه ملاقات‌های خود را کاهش داده و کار خود را کم می‌کردند و می‌فرمودند «ماه مبارک رمضان خود، کار است» (ستوده؛ ۱۳۸۷: ۲۸۶).

از سوی دیگر، بند «۳» از اصل چهل‌وسوم قانون اساسی امکان بررسی و در صورت لزوم، ظرفیت ایجاد رویه قانونی جدیدی برای کاهش و یا تغییر ساعات کار^۲ در ماه مبارک رمضان را فراهم ساخته است. بر این اساس، بند مذکور بر «تنظیم برنامه اقتصادی کشور به‌صورتی که شکل و محتوا و ساعات کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد» تأکید دارد.

از این منظر، طی سالیان گذشته با نزدیک شدن به ماه مبارک رمضان، بحث‌های روزمره پیرامون کاهش و یا جابجایی ساعات کاری در این ماه شدت گرفته و حتی طرح‌های قانونی محدودی نیز مطرح شده است. نکته حائز اهمیت آنکه این طرح‌ها همواره موافقان و مخالفانی داشته که هر کدام دلایل و توجیهات خاص خود را دارند.

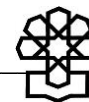
با این وصف، گزارش پیش رو درصدد است تا با بررسی ابعاد حقوقی و فنی این موضوع و نیز مطالعه تجربیات سایر کشورها در این زمینه، پیشنهاد جامعی را جهت ارائه طرح قانونی در اختیار نمایندگان محترم قرار دهد.

اقدامات و تصمیمات پیشین

تفاوت‌های ناشی از نوع رویکردها به کاهش ساعات کاری خصوصاً در ماه مبارک رمضان، در دوره‌های مختلف باعث ایجاد اختلاف نظرهایی بر سر این موضوع شده است. از این منظر، دولت دهم با استناد

۱. وَمَنْ حَقَّفَ فِي هَذَا الشَّهْرِ عَمَّا مَلَكَت يَمِينُهُ حَقَّفَ اللَّهُ عَنْهُ حِسَابَهُ

۲. اصطلاح تغییر ساعات کار، مفهومی عام است که می‌تواند کاهش، افزایش و حتی جابجایی در ساعات کار را شامل شود. از آنجا که یکی از موارد مورد مناقشه اساساً همین بحث حدود اختیارات قوه مجریه در تغییر ساعات کار است - به این معنا که آیا دولت قادر به کاهش ساعات کار هم هست یا صرفاً مجاز به جابجایی ساعات کار می‌باشد - در مواردی لازم است به‌جای بحث کاهش از اصطلاح تغییر ساعات کار استفاده کنیم.

به اصل یکصد و بیست و ششم^۱ قانون اساسی تصمیم به کاهش ساعات اداری در ماه مبارک رمضان گرفت. متن ابلاغ بخشنامه تغییر ساعت کار ادارات دولتی و بانکها در ماه مبارک رمضان که در مورخ ۱۳۸۸/۵/۲۴ صادر شد به شرح ذیل است:^۲

با تصمیم هیئت وزیران به منظور ایجاد زمینه لازم برای استفاده مطلوب کارکنان دولت از فضایل و معنویت‌های ماه مبارک رمضان در همه استان‌ها بجز تهران، فعالیت اداری در ماه مبارک رمضان صبح‌ها با یک ساعت تأخیر آغاز می‌شود و بعد از ظهرها نیز یک ساعت و نیم زودتر به پایان می‌رسد. در استان تهران، زمان آغاز به کار ادارات ۹ صبح و پایان آن ساعت ۱۴ خواهد بود. هیئت وزیران همچنین بانک مرکزی را موظف کرده است ساعت فعالیت بانکها را به گونه‌ای تنظیم کنند که آغاز آن دست کم ۳۰ دقیقه پیش از آغاز به کار ادارات و دستگاه‌های دولتی باشد. براساس این بخشنامه، هرگونه فعالیت فوق برنامه در ماه مبارک رمضان، باید پیش یا پس از پایان ساعت کار انجام شود. همچنین، به منظور درک بهتر فضیلت شب‌های قدر، آغاز به کار ادارات و بانکها نیز در روزهای نوزدهم، بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان با یک ساعت تأخیر نسبت به سایر روزهای این ماه خواهد بود.

همان‌طور که مشاهده می‌شود طبق این مصوبه، ساعات کاری ادارات در شهرستان‌ها در مجموع دو ساعت و نیم (یک ساعت از آغاز و یک و نیم ساعت از پایان ساعت کاری) و در تهران سه ساعت (یک ساعت از آغاز و دو ساعت از پایان ساعت کاری) کاهش یافته است. این در شرایطی است که کاهش ساعت کار ادارات در روزهای نوزدهم و بیست و سوم ماه مبارک رمضان طبق سنوات گذشته صورت گرفته و حائز نکته جدیدی نیست. با این حال، این بخشنامه به دلایل متعدد نظیر کاهش قابل توجه ساعت کار، بی‌توجهی نسبت به دیدگاه‌های منتقدان - که با استدلال ایجاد بار مالی برای کشور و نیز مغایرت با قوانین جاری مخالف تصمیم مزبور بودند - و عدم تلاش برای اقتناع عمومی با مخالفت‌های زیادی از جمله واکنش منفی و مخالفت مجلس شورای اسلامی مواجه شد. به همین دلیل در سال بعد و برای رعایت دقیق‌تر مقررات اداری کشور، هیئت دولت در تاریخ ۱۳۸۹/۵/۲۰ براساس تصویب‌نامه شماره ۱۱۱۶۶۸/ت ۴۰۸۶۹ ه و به استناد اختیارات موضوع ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری^۳ نسبت به کاهش ساعات کاری ادارات و بانکها در ماه مبارک رمضان اقدام کرد.

۱. اصل یکصد و بیست و ششم قانون اساسی: رئیس‌جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً برعهده دارد و می‌تواند اداره آنها را به‌عهده دیگری بگذارد.

۲. به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی دولت به آدرس: <http://dolat.ir/detail/17931>

۳. متن ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری به این شرح است:

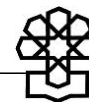
«ساعات کار کارمندان دولت ۲۴ ساعت در هفته می‌باشد و ترتیب و تنظیم ساعات کار ادارات با پیشنهاد سازمان و تصویب هیئت‌وزیران تعیین می‌گردد و تغییر ساعت کار کارمندان در موارد ضروری با رعایت سقف مذکور با دستگاه ذی‌ربط می‌باشد. میزان ساعات تدریس معلمان و اعضای هیئت علمی از ساعات موظف، در طرح‌های طبقه‌بندی مشاغل ذی‌ربط تعیین خواهد شد. تبصره ۱-» کارمندان می‌توانند با موافقت دستگاه اجرایی ساعات کار خود را تا یک چهارم ساعت کار روزانه (حداکثر ۱۱ ساعت) تقلیل دهند. میزان حقوق و مزایا، نحوه محاسبه سوابق خدمت این قبیل کارمندان متناسب با ساعات کار آنان تعیین خواهد شد. تبصره ۲-» دستگاه‌های اجرایی می‌توانند در موارد خاص با موافقت هیئت وزیران و رعایت سقف ساعات کار با توجه به شرایط جغرافیایی و منطقه‌ای و فصلی ساعات کار خود را به ترتیب دیگری تنظیم نمایند. تبصره ۳-» کلیه دستگاه‌های اجرایی استانی موظفند ساعات کار خود را در ۶ روز هفته تنظیم نمایند (ستاد مرکزی دستگاه‌های اجرایی مشمول این حکم نمی‌باشند).

در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۳ نیز پیشنهاد مشابهی تحت عنوان «طرح اختیار دولت برای تعیین ساعات کار در ماه مبارک رمضان» با موضوع کاهش ساعت کاری کارکنان دولت در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار گرفت. در ماده واحده طرح مذکور به هیئت وزیران اختیار داده می‌شد که در ماه مبارک رمضان ساعت کاری کارکنان دولت را متناسب با فصل و شرایط اقلیمی و جغرافیایی مناطق مختلف کشور، حداکثر به میزان پانزده ساعت در هفته کاهش دهد. یک فوریت این طرح در جلسه علنی مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید، اما تصویب نهایی آن بنا به دلایل مختلف مسکوت ماند. از این رو مصوبه هیئت دولت در مورخ ۱۳۸۹/۵/۲۰ مبنی بر کاهش ساعات کار تا سال ۱۳۹۲ پا برجا ماند.

با تغییر دولت، این رویه در دولت یازدهم تداوم نیافت و دولت جدید از کاهش ساعات کار در ماه مبارک رمضان امتناع ورزید. در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۱ طرحی با عنوان «الحاق یک تبصره به ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری در خصوص کاهش ساعت کاری کارکنان دولت در ماه مبارک رمضان» از سوی نمایندگان مطرح شد. این طرح نیز به دلایل متعدد از جمله عدم توسعه دامنه شمول قانون به کارکنان کلیه دستگاه‌های اجرایی دولتی و وجود تعارض و همپوشانی با قوانین موضوعه و نیز لحاظ نکردن شرایط کاری برخی کارکنان دولت که از شرایط خاص شغلی برخوردار بودند، در کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی رد شد.

وضعیت ساعت کاری ماه مبارک رمضان در کشورهای اسلامی

یکی از مسیرهای تسهیل‌گر در راستای تعیین تکلیف ساعات کاری در ماه مبارک رمضان، توجه دادن به تجربه سایر جوامع است، زیرا بررسی ساعت کاری در نظر گرفته شده در کشورهای اسلامی و همسایه در ماه مبارک رمضان می‌تواند یکی از شاخص‌های میزان اهتمام این کشورها نسبت به وضعیت کاری کارمندان و کارگران خود باشد. در این خصوص برخی کشورهای اسلامی نظیر امارات متحده عربی، عمان، بنگلادش، لبنان، قطر، لیبی و کویت ساعات شروع کار و پایان آن را مشخص نموده و حتی این رویه را برای بخش خصوصی نیز لازم‌الاجرا می‌دانند. برخی دیگر از کشورهای اسلامی مانند پاکستان نیز حداکثر ساعات کاری را در هفته مشخص می‌کنند. جدول ۱ به طور خلاصه وضعیت ساعات کاری در ماه مبارک رمضان را در برخی از کشورهای اسلامی و همسایه نشان می‌دهد.

جدول ۱. سازوکار قانونی در کشورهای اسلامی که ساعت کاری در آنها تغییر می‌کند^۱

ردیف	نام کشور	بخش دولتی (ساعات شروع و اتمام کار)	بخش خصوصی (ساعات شروع و اتمام کار)	نهاد تصمیم‌گیر	ملاحظات	
۱	امارات متحده عربی	۹-۱۴	۲ ساعت کم می‌شود	دولت	بجز اورژانس مراکز درمانی، ساعت کاری سایر مراکز درمانی نیز در این ماه مبارک کاهش خواهد یافت. مراکز اورژانس نیز موظفند تا شیفت‌های کاری متناسب با شرایط ماه مبارک رمضان برای پزشکان، پرستاران و کارمندان خود تعیین کنند.	
۲	عمان		حداکثر ۶ ساعت در روز و ۳۰ ساعت در هفته	در بخش دولتی: وزیر دربار و رئیس شورای خدمات مدنی در بخش خصوصی: وزیر منابع انسانی		
۳	لبنان		-	دولت (نخست وزیر)		
۴	قطر		۱۰-۱۳	-		شیفت کاری بخش خصوصی در دو مرحله ۱۰ تا ۱۳ و ۱۶ تا ۲۳ تعریف می‌شود.
۵	لیبی		۹-۱۴	-		
۶	کویت		۱۰-۱۴:۳۰	دولت (کابینه)		
۷	بنگلادش	۹	۱۵:۳۰	دولت	تعیین ساعت کاری دادگاه عالی، بانک‌ها و شرکت‌های بیمه‌ای برعهده خود آنها گذاشته شده است	
۸	پاکستان	ساعات کاری سه ساعت کاهش می‌یابد	-	-	برخی از شرکت‌ها ساعت کار کارگران را از هنگام سحری تا ساعت ۱۰ صبح قرار می‌دهند.	

فارغ از کشورهایی که در جدول ۱ به آنها اشاره شده است- در مقام مقایسه- وضعیت برخی از کشورهای اسلامی برای عرف جامعه ما از اهمیت بالاتری برخوردار هستند. از آن جمله می‌توان به کشورهای همچون مالزی و ترکیه اشاره کرد که به دلیل نوع نگاه توسعه‌ای و برخی توفیقات اقتصادی‌شان دارای ویژگی‌های برجسته‌تری تصور می‌شوند. همچنین توجه به کشورهای نظیر عربستان و مصر که جامعه ایرانی - به واسطه نوع نگاه و تأکید این جوامع نسبت به مسائل مذهبی و نیز طرح ادعای ام‌القرایی جهان اسلام در برخی از ادوار تاریخی - گوشه چشمی هم به آنها دارد، حائز اهمیت است (جدول ۲).

۱. این بخش براساس گزارش جناب آقای دکتر حسین امیرعبداللّه‌یان مدیرکل امور بین‌الملل مجلس شورای اسلامی و دستیار ویژه جناب آقای دکتر علی لاریجانی در امور بین‌الملل تهیه شده است.

جدول ۲. وضعیت ساعات کاری در کشورهای اسلامی دارای ویژگی‌های خاص^۱

ردیف	نام کشور	ساعت شروع کار	ساعت اتمام کار	بخش خصوصی	نهاد تصمیم‌گیر	ملاحظات
۱	مالزی			در ماه رمضان تغییری ندارد. صرفاً جمعه‌ها چون روز کاری محسوب می‌شود یک‌ساعت برای شرکت در نماز جمعه از ساعات کار کسر می‌گردد.	اداره خدمات عمومی	در کل اداره خدمات عمومی در مالزی که مرجع تصمیم‌گیری در این خصوص است، تعیین ساعات کار در ماه رمضان را در اختیار ادارات قرار داده و به دلیل وجود گوناگونی فرهنگی در این کشور، صرفاً در برخی استان‌ها شاهد کاهش ساعات در برخی ادارات هستیم.
۲	ترکیه			تغییری ندارد	-	در برخی شهرها در تابستان کارمندان می‌توانند ساعات کار را از ۸ صبح به ۷ تغییر دهند و ساعات پایان کار ۱۴ می‌باشد.
۳	عربستان سعودی			حداکثر ۶ ساعت در روز و ۳۶ ساعت در هفته. البته اخیراً این ساعات به پنج ساعت کار در طول روز کاهش یافته است.	مجلس شورا ابلاغ توسط وزارت کار	مجلس شورا با کسب تکلیف از پادشاه و یا ولیعهد دستور کاهش ساعات را صادر کرده لکن وزارت کار آن را ابلاغ می‌نماید. همچنین براساس قوانین دولت عربستان ادارات دولتی و بخش خصوصی در طول سه ماهه تابستان باید از ساعت ۱۲ تا ۱۵ تعطیل باشند.
۴	مصر	۹	۱۴	۹-۱۵	دولت (نخست‌وزیر)	در ماه رمضان جمعه‌ها یک ساعت بابت شرکت در نماز جمعه مرخصی داده می‌شود. ساعت کاری بانک مرکزی این کشور از ساعت ۹ صبح تا ۱۵ می‌باشد.

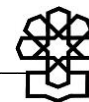
البته در مسئله تنظیم‌گری ساعات کار در ماه مبارک رمضان عناصر دیگری مانند موقعیت جغرافیایی و ترکیب جمعیتی کشورهای مذکور نیز دخیل‌اند که اتفاقاً نقش بسزایی در تصمیم‌گیری در این خصوص ایفا می‌کنند. از این جهت، کشورهای مصر و عربستان^۲ به دلیل دارا بودن شرایط آب و هوایی گرم ناگزیر از ایجاد رویه‌های ثابت هستند و کشور ترکیه^۳ که شرایط جغرافیایی معتدل‌تری دارد تغییرات کمتری در ساعات کاری خود ایجاد می‌کند. علاوه بر این، کشوری همچون مالزی با اینکه بر روی خط استوا^۴ قرار دارد به دلیل دربرداشتن قومیت‌ها، نژادها و ادیان گوناگون که مسلمانان بخشی از آن را شامل می‌شوند، به اجماع لازم برای ایجاد رویه‌ای یکسان و به‌صورت فراگیر نرسیده و از این‌رو اداره خدمات

۱. همان.

۲. کشورهای مصر و عربستان بر روی مدار رأس‌السرطان- یکی از پنج مدار مهم جغرافیایی- قرار دارند. این مدار، شمالی‌ترین عرض جغرافیایی زمین است که خورشید در آن یک بار در سال (انقلاب تابستانی) به‌صورت عمودی می‌تابد. بنابراین، محدوده جنوب این مدار تا خط استوا منطقه گرمسیری شمالی نامیده می‌شود.

۳. کشور ترکیه در محدوده شمال مدار رأس‌السرطان قرار دارد که این منطقه تا مدار قطب شمال، منطقه معتدل شمالی نامیده می‌شود.

۴. زاویه تابش خورشید بر خط استوا در تمام طول سال یکسان است، در نتیجه اولاً طول شب و روز با یکدیگر برابر است. ثانیاً در مناطقی که در نزدیکی خط استوا واقع شده‌اند، تغییر فصول رخ نمی‌دهد، بلکه تنها یک فصل دائمی شبیه به شرایط تابستان وجود دارد.

عمومی که مسئول سازمان‌ها و نهادهای دولتی در این کشور است، به برخی از شهرها و استان‌ها اختیار تغییر ساعت را تفویض کرده است. از سوی دیگر عربستان رویه ثابت‌تری را در کاهش ساعات کاری ماه رمضان در پیش گرفته است. در این کشور به دلیل وجود گرمای زیاد و ثابت در طول سال و نیز در نظر داشتن این اصل که اکثریت شهروندان را مسلمانان تشکیل می‌دهند، مجلس شورا با اخذ تکلیف از پادشاه، وزارت کار^۱ (دولت) را موظف به کاهش ساعات کار در ماه رمضان کرده است. در این کشور ساعات کار در طول روز پنج ساعت می‌باشد که به فراخور فصول سال از ۶:۳۰ الی ۱۱:۳۰ و ۱۰ الی ۱۵ متغیر است. ضمن آنکه وزارت بهداشت نیز شیفت‌های کاری خود را سبک‌تر می‌نماید.

علاوه بر کشورهای اسلامی، رویه کاهش ساعات کاری - در ماه رمضان - در برخی کشورهای غیراسلامی و غربی نیز به شکلی متمایز تعبیه شده است. به‌طور مثال، در آلمان برخی شرکت‌ها و اداراتی که کارکنان مسلمان زیادی دارند در این ماه برای افراد روزه‌دار تسهیلاتی قائل می‌شوند که شامل تغییر شیفت کاری در مشاغل دو شیفته و اختصاص زمان کوتاهی برای ادای نماز و افطار است. در ایالات متحده نیز - به‌رغم غلبه منطق سوداگرانه سرمایه‌داری - برخی شرکت‌ها تسهیلاتی را برای مسلمانان در نظر می‌گیرند. به‌عنوان مثال، شرکت چندملیتی تایسون فودز بزرگ‌ترین تولیدکننده گوشت جهان که در این کشور مستقر است، عید فطر را به‌عنوان تعطیلات رسمی برای کارکنان مسلمان به رسمیت می‌شناسد.

مروری بر استدلال مخالفان و موافقان

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد مقوله کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان، از بحث‌های مناقشه‌برانگیز در روزهای منتهی به این ماه بوده و همواره دارای مخالفان و موافقانی است که هر کدام توجیهات خاص خود را دارند.

مخالفان کاهش ساعات کاری، این اقدام را جهت ایجاد هزینه و بار مالی برای دولت^۲، مغایر با اصل هفتادوپنجم قانون اساسی^۳ می‌دانند. همچنین، مخالفان معتقدند که کاهش ساعات کاری در ماه مبارک

۱. معادل عربی: وزارت العمل.

۲. ایجاد بار مالی و هزینه از طریق کاهش ساعات کار برای دولت از دو جنبه قابل بررسی است: نخست آنکه طبق مصوبه سال ۱۳۹۵ شورای عالی کار حداقل بگیریانی که ماهیانه تنها ۸۱۲ هزار تومان دریافتی خواهند داشت به‌ازای هر ساعت کار ۲۶۹۳ تومان دریافت می‌کنند. این بدان معناست که با عنایت به داده‌های مرکز آمار ایران در سالنامه آماری ۱۳۹۴ مبنی بر وجود حدود دو میلیون و سیصد هزار نفر کارمند صرفاً دولتی، دولت برای یک ساعت کاری کسر شده در طول یک روز - که عملاً فعالیتی در آن صورت نگرفته است - هزینه‌ای در حدود بیست میلیارد تومان پرداخت می‌کند که این رقم برای یک ماه چیزی در حدود ۱۸۰ میلیارد تومان خواهد بود. البته اگر بر این تعداد، کارمندان شاغل در نیروهای نظامی و انتظامی و شرکت‌های دولتی را نیز بیفزاییم این رقم چند برابر می‌شود. جنبه دوم ناظر بر برآورد هزینه کلی است که به‌موجب تعطیلات بر دولت تحمیل می‌گردد. به‌عنوان مثال، براساس آمارهای بانک مرکزی در سال ۱۳۹۵ تولید ناخالص داخلی ایران در حدود ۶۷۰ هزار میلیارد تومان بوده است و اقتصاد کشور - چنانچه مسامحتاً تولید این ارزش افزوده را در تمام روزها و ساعات کاری به‌طور مساوی در نظر بگیریم - به‌ازای هر روز تعطیلی با حدود ۲۳۰۰ میلیارد تومان ضرر مواجه خواهد شد. این ضرر به‌ازای هر ساعت کار تقریباً معادل ۳۰۰ میلیارد تومان می‌باشد. در هر صورت و با هر محاسبه‌ای مسلم است که هرگونه تعطیلی برای دولت هزینه ایجاد می‌کند؛ مگر در حالتی که این استدلال را بپذیریم که با کاهش ساعات کار در ماه رمضان به طرق دیگری از جمله افزایش بهره‌وری، افزایش تعهد مادی و معنوی بلندمدت کارکنان و غیره این خسارت جبران خواهد شد.

۳. برطبق اصل هفتادوپنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، طرح‌های قانونی و پیشنهادها و اصلاحاتی که نمایندگان درخصوص لوائح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

رمضان در کوتاه‌مدت - لااقل از منظر مادی - سبب کاهش بهره‌وری نیروی کار شده و در بلندمدت فرهنگ سهل‌انگاری، از بازه زمانی یک‌ماهه به زمان بلندمدت نیز تسری می‌یابد. بر این اساس، تأثیر کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان بر کاهش یا افزایش بهره‌وری نیروی کار از موارد اختلافی است.

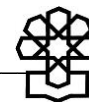
در مقابل، تمرکز اصلی حمایت موافقان مواردی همچون عمل به آموزه‌های دین مبین اسلام مبنی بر مدارا با مستخدمین می‌باشد. در ضمن موافقان بر این باورند که اگرچه کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان ظاهراً سبب کاهش بهره‌وری - در همان بازه زمانی - می‌شود، اما این کاهش ساعت کاری - به دلیل ارج نهادن به اعمال عبادی و تعهد انسان در برابر خالق خود - سبب رشد فضایل انسانی نظیر امانتداری، مسئولیت‌پذیری، تعهد اخلاقی، قناعت و... شده و پیامد معنوی و مادی فراتری نسبت به بهره‌وری در کوتاه‌مدت به دنبال خواهد داشت.^۱ ضمن اینکه کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان به دلیل افت توان جسمی نیروی کار امری اجتناب‌ناپذیر است که بر این مبنای، این کاهش نه تنها باعث افزایش هزینه نمی‌شود، بلکه می‌تواند سبب صرفه‌جویی در هزینه‌های مصرفی آب، برق و... در سازمان‌ها و ادارات - خصوصاً در فصول گرم سال که استفاده از وسایل برودتی گسترش می‌یابد - شود.

در نهایت، یکی دیگر از موانع کاهش ساعت کار در ماه مبارک رمضان، از منظر کارشناسی مربوط به فقدان جامعیت طرح‌های ارائه شده و نگرانی از جهت قابلیت آنها برای پوشش ضابطه‌مند طیف وسیع نیروی کار در کشور است که مسبب بروز تردیدهایی در راستای نتیجه خروجی و تبعیض‌آمیز دانستن آن شده است. از این منظر، موضوع مورد بررسی ماهیتاً چندوجهی بوده و به نظر می‌رسد با اصلاح یک بند و یا با الحاق یک تبصره بر قوانین موجود رتق و فتق نمی‌گردد و نیازمند مذاقه بیشتری است.

بررسی قوانین موجود در خصوص ساعات کار

قبل از ورود به بحث امکان‌سنجی تغییر ساعات کار اداری، مقتضی است مقصود قانونگذار را از ساعات کار در متون قانونی کشور بیان کنیم. قوانین مختلف در این باب از دو منظر حقوق اداری و حقوق کار به این موضوع پرداخته‌اند. به‌عنوان مثال، قواعدی ذیل حقوق اداری وجود دارد که در قوانین استخدامی سابق و لاحق ملاحظه می‌شود؛ در این باره قوانین استخدام کشوری، قوانین خاص استخدامی شرکت‌های دولتی و نیروهای مسلح هر کدام در خصوص میزان حضور و غیاب و ساعات کاری مقرراتی را وضع کرده‌اند. همچنین، قواعد و ضوابطی ذیل حقوق کار وجود دارد که به‌طور مشخص به مباحث تعیین ساعات کار می‌پردازد. به‌عنوان مثال، در مواردی همچون آلودگی هوا، زایمان

۱. کما اینکه امام خمینی (ره) در دیدار با فرستاده پاپ، رهبر کاتولیک‌های جهان در مورخ ۱۳۵۸/۸/۱۹ عبارتی با این مضمون فرمودند که ما فرزندان محرم و رمضان هستیم؛ ما را از محاصره اقتصادی نترسانید و تأکید کردند: «اگر امر دایر بشود بین اینکه آبروی ما حفظ بشود یا شکم ما سیر بشود، ما ترجیح می‌دهیم که آبرویمان حفظ بشود، شکممان گرسنه باشد». صحیفه امام خمینی (ره) جلد ۱۱، صفحه ۲۹.

و اشتغال زنان مقرراتی برای شرایط یا اقشار خاص وضع شده است.^۱ در ادامه به طور اجمالی به بررسی سوابق قانونی در این زمینه می‌پردازیم.

وفق مستندات قانونی، اولین ارجاع درباره تعیین ساعات کار به قانون مصوب کمیسیون پیشه و هنر و بازرگانی مجلس شورای ملی مورخ ۱۳۲۸/۳/۱۷ بازمی‌گردد. در تبصره «۱» از ماده (۲) قانون اجازه اجرای گزارش کمیسیون پیشه و هنر و بازرگانی مربوط به کارگران و کارفرمایان، تعریفی از مفهوم «ساعت کار» به عمل آمده و مقصود از ساعات کار مدتی تعریف شده است که کارگر برای انجام کار در اختیار کارفرما می‌باشد و از این جهت، اوقات استراحت و صرف غذا جزء ساعات کار محسوب نمی‌شود. مفاد این تبصره عیناً در ماده (۱۱) دومین قانون کار مصوب کمیسیون مشترک کار مجلسین در مورخ ۱۳۳۷/۱۲/۲۶ نیز تکرار شده است. همچنین، در بند «۲» لایحه قانونی برابری ساعت کار کارگران و کارمندان و تعیین تعطیلات رسمی کشور مصوب ۱۳۵۸/۱۰/۲ شورای انقلاب، ساعت کار مدت زمانی است که کارگر نیرو یا وقت خود را به منظور انجام کار در اختیار کارفرما قرار می‌دهد.

شایان ذکر است که مطابق ماده (۱) لایحه قانونی یکسان شدن ساعات کار کارمندان و کارگران در سراسر کشور و میزان آن مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۳ شورای انقلاب از اول شهریور ماه سال ۱۳۵۹ ساعات کار همه کارمندان و کارگران مشمول قانون استخدام کشوری و سایر قوانین خاص استخدامی و کارگران مشمول قانون کار یکسان و ۴۴ ساعت در هفته تعیین شد. به غیر از مواردی که در این قانون مستثنا شده، ساعات کار کارگران مطابق ماده (۵۱) قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام در شبانه‌روز نباید از ۸ ساعت تجاوز کند. البته مطابق تبصره این ماده واحده و تا قبل از تصویب قانون کار سال ۱۳۶۹ تنظیم و تقسیم ساعات کار در طول هفته یا ماه در واحدهای تولیدی و صنعتی و خدماتی طبق روال گذشته و براساس شرایط کار و توافق طرفین است و در مؤسسات دولتی و وابسته به دولت مانند قبل، از سوی مقامات ذی‌ربط انجام و اعلان می‌شود. همچنین مطابق تبصره «۲» آن مقررات قوانین کار و استخدام کشوری و قوانین خاص استخدامی درباره ساعات کارهای سخت و زیان‌آور و فرجه‌های تعیین شده قانونی و سایر موارد کماکان به قوت خود باقی است و براساس تبصره «۳» آن قوانین خاص مذکور در این لایحه قوانین استخدام لشکری و قوای انتظامی را شامل نمی‌شود.

در نهایت، علاوه بر ماده (۵۱) قانون کار مصوب ۱۳۶۹، قانونی که در حال حاضر ملاک عمل قرار دارد، قانون مدیریت خدمات کشوری می‌باشد که در سال ۱۳۸۶ به تصویب رسیده است. مطابق ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری ساعات کار کارمندان دولت ۴۴ ساعت در هفته است و ترتیب و تنظیم ساعات کار ادارات با پیشنهاد سازمان مدیریت و تصویب هیئت وزیران تعیین می‌شود و تغییر

۱. به طور خاص، در سال ۱۳۹۰ دولت براساس مواد (۳) و (۷) قانون مذکور برای کنترل منابع آلوده‌کننده هوا اقدام به کنترل تردد وسایل نقلیه و به تبع آن کاهش ساعات کار ادارات شهر تهران کرده است، بنابراین در این قانون اصل بر این است که فقط در شرایط خاصی نظیر آلودگی هوا و تغییرات جوی دولت‌ها می‌توانند ساعات‌های کاری را برای مقطع زمانی مشخص و به صورت موقت کم و زیاد کند و با بازگشت شرایط جوی به حالت عادی ساعات‌های کاری نیز باید به مقداری که در قانون آمده بازگردد.

ساعت کار کارمندان در موارد ضروری با رعایت سقف مذکور با دستگاه ذی‌ربط است. ضمن آنکه، مطابق تبصره «۱» آن کارمندان می‌توانند با موافقت دستگاه اجرایی ساعات کار خود را تا یک‌چهارم ساعت کار روزانه تقلیل دهند و میزان حقوق و مزایا و نحوه محاسبه سوابق خدمت این قبیل کارمندان متناسب با ساعات کار آنان تعیین خواهد شد.

همچنین قابل ذکر است در لایحه اصلاح و دائمی نمودن قانون مدیریت خدمات کشوری^۱ طی تبصره الحاقی ۴ به ماده (۸۷) قانون مزبور، هیئت وزیران مجاز شده است در شرایط اضطراری و خاص، نظیر آلودگی بیش از حد مجاز هوا و همچنین ایام ماه مبارک رمضان، ساعات کار کارمندان را در سراسر کشور یا مناطق یا استان‌ها یا شهرستان‌های معین تا میزان هشت ساعت در هفته برای مدت حداکثر یک ماه کاهش دهد، که البته هنوز این لایحه به تصویب نرسیده است.

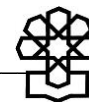
نکته آخر آنکه، مطابق تبصره «۲» ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری، دستگاه‌های اجرایی می‌توانند در موارد خاص با موافقت هیئت وزیران و رعایت سقف ساعات کار با توجه به شرایط جغرافیایی و منطقه‌ای و فصلی ساعات کار خود را به ترتیب دیگری تنظیم کنند. علاوه بر این، براساس تبصره «۳» ماده مزبور کلیه دستگاه‌های اجرایی استانی موظفند ساعات کار خود را در ۶ روز هفته تعیین کنند که البته ستاد مرکزی دستگاه‌های اجرایی مشمول این حکم نیستند.

ملاحظات تقنینی تغییر ساعات کاری

یکی از موضوعات مهم در راستای هرگونه تصمیم‌گیری پیرامون وضعیت ساعات کاری ماه مبارک رمضان شناسایی ملاحظات و چارچوب‌های قانونی این مسئله در ساختار اداری کشور است. بر این اساس، باید دو نکته را مورد توجه قرار دهیم:

۱. در باب مسئله تغییر ساعات کاری، هر یک از قوای مقننه و مجریه خود را با استناد به موارد قانونی خاصی، مرجع رسیدگی تلقی می‌کنند. از یکسو، مجلس شورای اسلامی به‌عنوان تصویب‌کننده قانون مدیریت خدمات کشوری، کارکنان دولت را به ۴۴ ساعت کار در هفته الزام نموده و هرگونه کاهش ساعات اداری را خلاف قانون مصوب و نیازمند اصلاحیه جدید توسط مجلس شورای اسلامی می‌داند. از سوی دیگر، رئیس دولت با استناد به اصل یکصد و بیست و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که ذیل آن، رئیس‌جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و نیز امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً برعهده دارد، اساساً تنظیم ساعات کار کارکنان را از اختیارات خود استنباط نموده؛ ضمن آنکه در کل، دولت منطبق بر

۱. لایحه «اصلاح و دائمی نمودن قانون مدیریت خدمات کشوری»، که به پیشنهاد سازمان اداری و استخدامی کشور در جلسه مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۱۷ هیئت وزیران به تصویب رسیده است، جهت طی تشریفات قانونی در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۷ به مجلس شورای اسلامی ارسال شد.

تبصره «۲» ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری براساس مصالح و با توجه به شرایط جغرافیایی و منطقه‌ای و فصلی، می‌تواند نسبت به تنظیم ساعات کاری اقدام نماید.

به هر صورت، این اختلاف نظر در مواردی باعث پدید آمدن چالش‌هایی برای کشور نیز شده است. به‌عنوان مثال، به‌دنبال اقدام دولت دهم در کاهش ساعات اداری در هنگام بروز مسئله آلودگی هوای تهران و نیز تلاش برای اجرایی ساختن طرح ایده دورکاری، سازمان بازرسی کل کشور با اعتراض به این امر موضوع را به دیوان عدالت اداری ارجاع داد و این سازمان با استناد به قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب مجلس شورای اسلامی و الزام کارکنان دولت به ۴۴ ساعت کار در هفته، کاهش ساعات اداری را خلاف قانون تلقی کرد. این تلقی در شرایطی پدید آمد که سازمان بازرسی کل کشور موضوع دورکاری را نیز موجب کاهش ساعات کاری می‌دانست، اما تلقی دولت این بود که دورکاری موجب کاهش ساعات کاری نشده و صرفاً جابجایی در ساعات است. بنابراین، به‌دنبال شکایت سازمان بازرسی کل کشور، دولت و استانداری تهران با ارائه مستندات و انجام دفاعیات به دیوان عدالت اداری از اقدام به‌عمل آمده دفاع کردند. با تفسیر دولت از این ضوابط و طبق قانون مدیریت خدمات کشوری ۴۴ ساعت کار در هفته به مفهوم الزام کارکنان ادارات به حضور فیزیکی در محل کار نبوده بلکه دورکاری را نیز شامل می‌شد. همچنین بروز مشکلاتی مانند ترافیک و آلودگی هوا که به تهدید سلامت مردم منجر می‌شود از علل و مستندات دولت برای تغییر ساعات کار در پایتخت بود. در نهایت نیز دیوان عدالت اداری در رأی خود اقدام دولت در تغییر ساعات اداری را به‌دلیل جابجایی و نه کاهش ساعات کار قانونی اعلام کرد.

با این وصف، ظاهراً با در نظر داشتن کلیه مواد قانونی می‌توان ادعا کرد جابجایی در ساعات کاری از اختیارات دولت بوده و نیازی به مصوبه مجلس شورای اسلامی ندارد، اما این تغییرات صرفاً باید با رعایت سقف ساعات کار باشد. متقابلاً درخصوص کاهش ساعات کار به‌دلیل صراحت ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری مبنی بر اینکه ساعات کار کارمندان دولت در هفته ۴۴ ساعت می‌باشد؛ تغییر در میزان (کاهش یا افزایش) ساعات کار - ماهیتاً - اصلاح و یا تغییر در قانون مزبور تلقی شده و نیاز به قانونگذاری جدید از سوی مجلس شورای اسلامی دارد که البته این امر تأثیری در اختیارات قانونی دولت درخصوص تنظیم‌گری ساعات کار کارمندان ندارد.

۲. یکی دیگر از ملاحظات تقنینی مرتبط با وضعیت ساعات کاری ماه مبارک رمضان که مقتضی است مدنظر قرار گیرد، مربوط به دستگاه‌های خارج از شمول قانون مدیریت خدمات کشوری است. از این منظر، وفق ماده (۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فرهنگستان‌ها و پارک‌های علم و فناوری که دارای مجوز از شورای گسترش آموزش عالی وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر مراجع قانونی ذی‌ربط می‌باشند، بدون رعایت قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی به‌ویژه قانون محاسبات عمومی کشور، قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون برگزاری مناقصات و

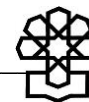
اصلاحات و الحاقات بعدی آنها و فقط در چارچوب مصوبات و آیین‌نامه‌های مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی مصوب هیئت امنای که حسب مورد به تأیید وزیران علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در مورد فرهنگستان‌ها به تأیید رئیس‌جمهور و در مورد دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی وابسته به نیروهای مسلح به تأیید رئیس ستاد کل نیروهای مسلح می‌رسد، عمل می‌کنند. لذا هرگونه اصلاحی بر قوانین جاری مانند قانون مدیریت خدمات کشوری مبنی بر کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان به تنهایی شامل همه گروه‌های شغلی نمی‌شود.

از سوی دیگر، ذیل ماده (۱۱۷) قانون مدیریت خدمات کشوری برخی از دستگاه‌های اجرایی نظیر نهادها، مؤسسات و تشکیلات و سازمان‌هایی که زیر نظر مستقیم مقام معظم رهبری اداره می‌شوند، وزارت اطلاعات، نهادهای عمومی غیردولتی، اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و قضات، هیئت‌های مستشاری دیوان محاسبات، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام و مجلس خبرگان رهبری نیز از شمول قانون مزبور مستثنا شده‌اند. لذا در هنگام نوشتن هرگونه طرح و لایحه باید آن جمعیتی از نیروی کار که ذیل قانون کار تعریف می‌شوند نیز در شمول طرح قانونی جدید قرار گیرند. تأکید بر این مسئله از آن جهت اهمیت دارد که پیش از این طرحی که تحت عنوان «طرح الحاق یک تبصره به ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری در خصوص کاهش ساعات کاری کارکنان دولت در ماه رمضان» تهیه شده بود به دلایل مشابهی از سوی کمیسیون مربوطه رد و بایگانی شد. همچنین وفق همین ماده در خصوص نیروهای نظامی و انتظامی می‌بایست مطابق نظر مقام معظم رهبری عمل شود.

امکان سنجی تغییر ساعات کاری در ماه مبارک رمضان

در تلاش برای ارزیابی امکان کاهش ساعات کار در ماه مبارک رمضان، علاوه بر اینکه شکل قانونگذاری باید از حیث صوری رعایت شود، اقتضات و مصالح فنی نیز پیرامون خود موضوع وجود دارد که باید مدنظر قانونگذار قرار گیرد. در ادامه با توضیح جنبه‌های مختلف تأثیرگذار بر کاهش ساعات اداری، سعی می‌شود چالش‌های فنی که تاکنون باعث مسکوت ماندن این موضوع شده است را تا حدودی آشکار سازیم:

۱. براساس آخرین داده‌ها و اطلاعات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۴ از مجموع ۲,۳۳۱,۴۵۸ کارمند شاغل در دستگاه‌های دولتی، تعداد ۱,۰۰۰,۳۴۰ نفر یعنی در حدود ۴۳ درصد کارمندان شاغل در وزارت آموزش و پرورش مشغول به کار هستند که متوسط ساعت کاری آنها در هفته ۲۵ ساعت می‌باشد. همچنین، تعداد ۴۰۹,۳۷۱ نفر یعنی در حدود ۱۷/۵ درصد نیز در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شاغل هستند که به موجب بند «۱» ماده واحده قانون ارتقای بهره‌وری کارکنان نظام بالینی مصوب ۱۳۸۸/۲/۹ ساعات کار هفتگی شاغلان حوزه سلامت، در هفته تا ۸ ساعت می‌تواند

تقلیل داده شود، لذا کاهش ساعات کاری بیش از ۶۰ درصد شاغلان کشور در بخش دولتی در ماه مبارک رمضان بلاموضوع است.

۲. مهمترین شاخص‌هایی که سبب طرح پیشنهاد کاهش ساعات کار در ماه مبارک رمضان می‌شود، عبارت است از:

الف) مؤلفه‌های معنوی؛ به‌عنوان مثال، کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان می‌تواند سبب افزایش بهره‌برداری معنوی از فیوضات این ماه شود.

ب) مؤلفه‌های مادی؛ به‌عنوان مثال، گرمای شدید هوا و ساعات طولانی روزه‌داری - به‌ترتیب - می‌توانند سبب تشنگی و گرسنگی و ضعف فرد روزه‌دار شود. با لحاظ نکات فوق، چنانچه بخواهیم با توجه به دو شاخص «دمای هوا» و «ساعات روزه‌داری» نسبت به کاهش ساعات کار در ماه مبارک رمضان اقدام کنیم، به‌نظر می‌رسد «اوج گرمای هوا» و نیز «بالاترین ساعات روزه‌داری» که هر دو در فصل تابستان قرار دارند، بخش قابل توجهی از شاغلان را از شمول این قانون خارج می‌نماید. به‌عبارت دیگر، اقدام به کاهش ساعات کاری در فصل تابستان عملاً حدود ۴۳ درصد شاغلان - که عموماً در حوزه‌های غیرستادی وزارت آموزش و پرورش مشغول به‌کار هستند - را به‌واسطه قرار گرفتن در فصل تعطیلات از شمول بحث کاهش ساعات کاری و افت بهره‌وری خارج می‌سازد. ضمن اینکه بخش بزرگی از مراکز آموزش عالی کشور و از جمله دانشگاه‌ها نیز در شرایط مشابهی قرار دارند.

۳. علاوه بر موارد اشاره شده، در برخی قوانین، ساعت کاری گروه‌هایی از کارکنان بنا بر مقتضیاتی با کاهش روبرو است که بالطبع با کاهش ساعات کاری در ماه رمضان عملاً لطمه‌ای به ساعات کاری آنها وارد نشده و مسائلی چون کاهش بهره‌وری ناشی از کاهش ساعات کاری برای آنها اساساً موضوعیتی ندارد. از این قبیل می‌توان به ماده واحده قانون کاهش ساعات کار بانوان شاغل دارای شرایط خاص^۱ مصوب ۱۳۹۵/۶/۲ و بند «۱» ماده (۲۰) قانون حفاظت در برابر اشعه^۲ مصوب ۱۳۸۶/۱/۲۰ اشاره کرد.

۴. یکی دیگر از مسائل تأثیرگذار بر تعیین ساعات کار، لحاظ کردن شرایط اقلیمی می‌باشد. درست است که در فصل تابستان اکثر نقاط کشور دارای آب و هوای گرم هستند، اما برخی مناطق در سایر فصول سال نیز در شرایط اقلیمی سختی به‌سر می‌برند. وفق دستورالعمل نحوه پرداخت فوق‌العاده‌های مناطق کمتر توسعه‌یافته و بدی آب و هوا موضوع بند «۱» ماده (۶۸) قانون مدیریت

۱. ماده واحده - ساعات کار هفتگی بانوان شاغل اعم از رسمی، پیمانی و قراردادی که موظف به ۴۴ ساعت کار در هفته هستند، اما دارای معلولیت شدید یا فرزند زیر ۶ سال تمام یا همسر یا فرزند معلول شدید یا مبتلا به بیماری صعب‌العلاج می‌باشند و یا زنان سرپرست خانوار شاغل در دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۲۲۲) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ و بخش غیردولتی اعم از مشمولان قانون کار و قانون تأمین اجتماعی بنا به درخواست متقاضی از دستگاه اجرایی مستخدم و تأیید سازمان بهزیستی کشور یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا دادگستری، ۳۶ ساعت در هفته با دریافت حقوق و مزایای ۴۴ ساعت تعیین می‌شود.

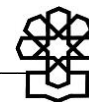
۲. ماده (۲۰) - به افرادی که به‌طور مستمر به کار با اشعه اشتغال داشته باشند، مزایای زیر بر مبنای مقدار و شرایط بالقوه پرتو دهی محیط کار به تشخیص واحد قانونی و طبق آیین‌نامه‌های مربوط تعلق می‌گیرد. يك) کاهش ساعات کار هفتگی تا میزان ۲۵ درصد ساعات کار مقرر برای سایر کارکنان.

خدمات کشوری،^۱ کارمندان شاغل در مناطق مذکور موضوع جدول درجه‌بندی نقاط کشور از لحاظ بدی آب و هوا^۲ از فوق‌العاده مربوطه با توجه به درجه‌بندی آب و هوای محل خدمت (برمبنای حقوق ثابت و براساس جدول شماره دو) بهره‌مند می‌شوند. همچنین در جدول مزبور، ۳۱ استان با توجه به شرایط جغرافیایی و بدی آب و هوا از ۰ تا ۴ درجه‌بندی شده‌اند. این درجه‌بندی از آن جهت صورت گرفته تا براساس میزان سختی کار در شرایط آب و هوایی نامساعد، ضریب حق شغل و شاغل نیز به تناسب افزایش پیدا کند؛ البته بخشنامه مربوط به این فهرست مربوط به دستگاه‌های اجرایی مشمول ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری است. همچنین وفق تبصره «۱» ماده (۱۱) قانون کار نیز انواع کارهای سخت و زیان‌آوری که ایجاب می‌کند کارگر کمتر از هشت ساعت در شبانه‌روز کار کند، باید طبق آیین‌نامه مخصوص تعیین شود. بنابراین به‌نظر می‌رسد هر طرح پیشنهادی باید ناظر بر این مهم باشد در مناطقی که در شرایط نامساعد آب و هوایی قرار دارند، به دولت اختیار دهد تا کاهش ساعات کار در ماه رمضان در آن مناطق بیشتر باشد و صرفاً محدود به فصل تابستان نگردد.

۵. نکته حائز اهمیت دیگری که باید در طرح پیشنهادی لحاظ شود این است که کاهش ساعات کاری در ماه رمضان به کاهش حقوق و مزایا منجر نمی‌شود. به‌عبارت دیگر، کاهش ساعات کاری فرضاً به ۳۶ ساعت در هفته با دریافت حقوق و مزایای ۴۴ ساعت در هفته همراه است. همچنین کارمندان شاغل در شیفت شب - اصطلاحاً شب‌کارها (بین ساعات ۲۲ تا ۶ صبح) - به‌دلیل شرکت در مراسم‌های مذهبی و دیگر فعالیت‌های مرتبط با ماه مبارک رمضان نیازمند استفاده از امکان کاهش ساعات کاری می‌باشند؛ لذا شایسته است در هرگونه طرح پیشنهادی، کاهش ساعات کار برای این قشر نیز در نظر گرفته شود.

۶. مهمترین اصل در چنین مواردی تداوم ارائه خدمات عمومی به ذی‌نفعان و عدم تعطیلی این‌گونه خدمات است. از این جمله می‌توان به مشاغل خدماتی مانند اورژانس‌ها اشاره کرد. از آنجا که تغییر و کاهش ساعات کاری به تغییر و کاهش شیفت‌های کاری این‌گونه مشاغل منجر می‌شود، لذا مقتضی است شرایط جدید کار نیز برای این گروه مجدد تعریف شود.

۱. بخشنامه شماره ۲۰/۴۱۷۲۲ مورخ ۱۳۸۹/۸/۱۱ معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور.
۲. پیوست تصویب‌نامه شماره ۲۰۲۷۲/ت/۵۱۵ هـ مورخ ۱۳۷۴/۱/۱۴ هیئت محترم وزیران و اصلاحات بعدی آن.

صورت‌های پیشنهادی کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان

در دو بخش گذشته درباره «ملاحظات و چارچوب‌های قانونی جابجایی و تغییر ساعات کاری» و نیز «امکان‌سنجی تغییر ساعات کاری در ماه مبارک رمضان از نقطه نظر فنی» نکاتی طرح گردید. اما این بخش که در واقع به قسمت اصلی طرح پیشنهادی بازمی‌گردد شامل بررسی حالات مختلف کاهش ساعات اداری در بازه‌های مختلف زمانی در طول یک‌سال می‌باشد.

وجود بازه‌های مختلف زمانی در طول سال که مبتنی بر طول روز و بالطبع طول روزه‌داری است، ایده‌های مختلفی را نیز برای کاهش ساعات پدید می‌آورند. براساس ساعات روزه‌داری در طول سال این ایده‌ها را می‌توان به دو بخش کلی تقسیم کرد که عبارتند از: تقسیم‌بندی ماه‌های سال در بازه‌های زمانی دوگانه و سه‌گانه.

شایان ذکر است ایده «تقسیم‌بندی ماه‌های سال در بازه‌های زمانی دوگانه و سه‌گانه» براساس داده‌های آماری حاصل شده‌اند تا مبنای علمی و کارشناسی دقیقی برای تقسیم‌بندی بازه‌های زمانی مهیا شود. برای رسیدن به داده‌های مورد نیاز در ابتدا طول ساعات روزه‌داری در یک روز که از اذان صبح تا اذان مغرب را شامل می‌شود، در نظر گرفته شده است. سپس این بازه زمانی برای تمام ۳۶۵ روز سال محاسبه شد. در گام بعد، با استفاده از یک نمودار دوبعدی، طول ساعات روزه‌داری ناشی از بازه‌های زمانی حاصل شده (محور عمودی) را بر روزها و ماه‌های سال (محور افقی) برازش داده‌ایم. در نتیجه، طول ساعات روزه‌داری در یک‌سال که به شکل سینوسی در نمودارهای ۱ و ۲ مشاهده می‌شود؛ شامل بیشترین ساعات روزه‌داری در اول تیرماه معادل ۱۶ ساعت و ۴۳ دقیقه و کمترین ساعات روزه‌داری در اول دی‌ماه معادل ۱۱ ساعت و ۳۴ دقیقه است. همچنین براساس نمودارهای مذکور، در نیمه نخست سال میانگین ساعات روزه‌داری بیش از ۱۵/۵ ساعت می‌باشد این درحالی است که این میزان برای نیمه دوم سال کمتر از ۱۲/۵ ساعت است. در ادامه سعی می‌کنیم وجوه مختلف ایده‌های مطرح شده را تشریح نماییم.

۱. ایده کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان در دو بازه زمانی

همان‌طور که از داده‌های برازش شده بر نمودار ۱ برمی‌آید، یک سال تقویمی را می‌توان به دو بازه مساوی تقسیم کرد. بازه نخست شامل ۶ ماه ابتدایی سال است که میزان ساعات روزه‌داری در آن از ۱۳ ساعت و ۴۹ دقیقه (۱۳:۴۹) تا ۱۶ ساعت و ۴۳ دقیقه (۱۶:۴۳) متغیر است. همچنین این بازه شامل گرم‌ترین ماه‌های سال نیز می‌باشد. در مقابل، ساعات روزه‌داری در بازه دوم که شامل ۶ ماه دوم و سرد سال است از ۱۳ ساعت و ۴۹ دقیقه (۱۳:۴۹) تا حداقل ۱۱ ساعت و ۳۴ دقیقه (۱۱:۳۴) تغییر می‌یابد. بنابراین، ایده کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان براساس دو بازه زمانی - که در افکار عمومی نیز هواداران جدی دارد- بر همین اساس پدید آمده است.

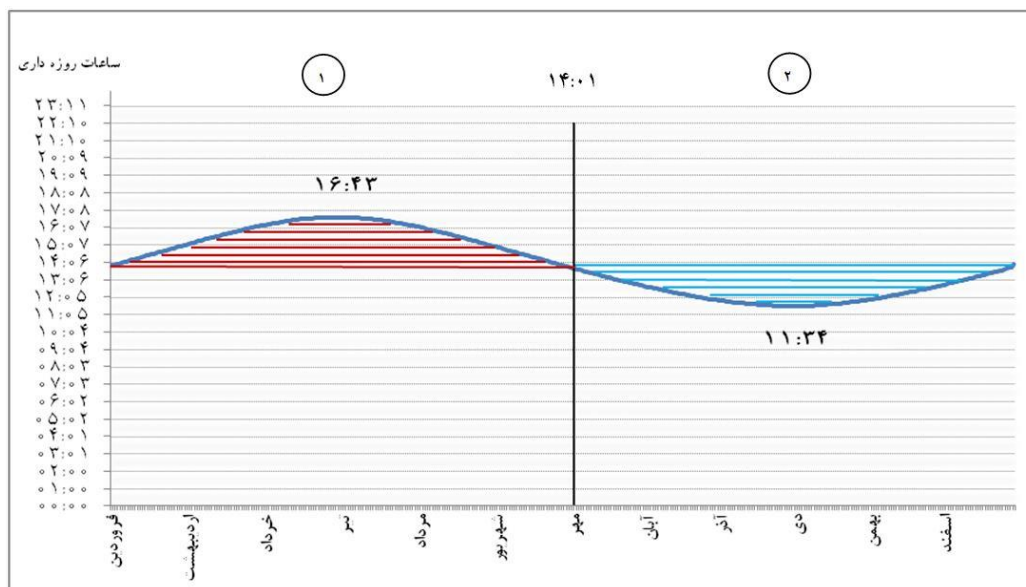
این دیدگاه، براساس میانگین ۱۴ ساعت طول روزه‌داری در کل سال، بازه‌های زمانی را از مهرماه- که دقیقاً طول روزه‌داری در ابتدای آن منطبق بر این میانگین بوده^۱- به دو قسمت مساوی تقسیم کرده است. پس لاجرم، بازه نخست که میانگین طول روزه‌داری در آن معادل ۱۵/۵ ساعت می‌باشد را مشمول کاهش ساعات کاری دانسته و بازه دوم را که میانگین طول روزه‌داری در آن معادل ۱۲/۵ ساعت می‌باشد را بی‌نیاز از کسر ساعات کار تلقی می‌کند. این ایده، به‌منظور ایجاد رویه‌ای همگن و متمرکز بر آن است تا ساعات کاری را در ۶ ماه نخست سال- که هم طول روز طولانی‌تر بوده و هم دمای هوا گرم‌تر می‌باشد- به میزان معینی کاهش داده و ۶ ماه دوم سال را- به‌دلیل کوتاه بودن طول روز و بالطبع روزه‌داری و نیز برودت هوا- بدون تغییر بگذارد.

شایان ذکر است این ایده با تغییرات جزئی در ساعات کار در آخرین روز هفته، مسئله رعایت حداقل ۳۶ ساعت کار در هفته را نیز دربرمی‌گیرد. بنابراین با توجه به این دیدگاه و آمارهای موجود می‌توان ساعات کاری در ماه مبارک رمضان را در دو بازه زمانی به شکل زیر تعریف کرد:

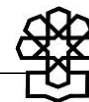
۱. در بازه زمانی نخست- از اول فروردین‌ماه تا آخر شهریورماه- یک ساعت از شروع کار و نیم ساعت از پایان کار کاسته شود که در مجموع یک ساعت و نیم کاهش در ساعات کاری روزانه را به‌دنبال خواهد داشت.

۲. بازه زمانی دوم- یعنی از اول مهرماه تا آخر اسفندماه- نیازی به کاهش ساعات کاری ندارد.

نمودار ۱. نحوه کاهش ساعات روزه‌داری در طول یک‌سال طبق دو بازه زمانی

۱. دو مقطعی در سال که طول ساعات روزه‌داری منطبق بر میانگین ۱۴ ساعت است، اول مهرماه و اول فروردین‌ماه می‌باشد.

۲. ایده کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان در سه بازه زمانی

برطبق محاسبات آماری، میانگین ساعات روزه‌داری طی سال در حدود ۱۴ ساعت است. با نگاهی بر نمودار ۲ مشخص می‌شود در بازه اول یعنی اول خردادماه تا آخر تیرماه (به مدت دو ماه) ساعات روزه‌داری به حداکثر میزان خود یعنی بیش از ۱۶ ساعت در طول روز می‌رسد؛ این بدان معناست که ساعات روزه‌داری در این بازه بیش از دو ساعت از میانگین ساعات روزه‌داری در کل سال بیشتر است. علاوه بر این، در بازه زمانی مذکور دمای هوا در بیشتر نقاط کشور نیز به اوج خود رسیده و شرایط را برای کار (به‌ویژه مشاغل شریف یدی و واقع در محیط باز) دشوار می‌سازد. این بازه نیازمند حداکثر کاهش ساعات کاری است.

ازسوی دیگر، در بازه دوم یعنی اول آذرماه تا آخر دی‌ماه (به مدت دو ماه) ساعات روزه‌داری به حداقل خود یعنی کمتر از ۱۲ ساعت در روز کاهش پیدا می‌کند که با توجه به کوتاهی طول روز و نیز برودت هوا، سختی و یا دشواری خاصی در انجام این فریضه متوجه افراد شاغل روزه‌دار نبوده و نیازی به کاهش ساعات کاری احساس نمی‌شود.

در نهایت، بازه سوم شامل ماه‌هایی از سال می‌شود که ساعات روزه‌داری در آنها بین ۱۲ تا ۱۶ ساعت متغیر بوده و به‌دلیل واقع شدن در فصول معتدل‌تر نه نیازمند حداکثر کاهش ساعات کاری است و نه کاهش ساعات کاری در آن غیرقابل توجیه است. از این جهت، برای بازه زمانی مذکور کاهش یک‌ساعتی ساعات اداری پیشنهاد معقولی به‌شمار می‌رود. بنابر این دیدگاه و با توجه به داده‌های آماری می‌توان کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان در سه بازه زمانی مذکور را به شکل زیر متصور شد:

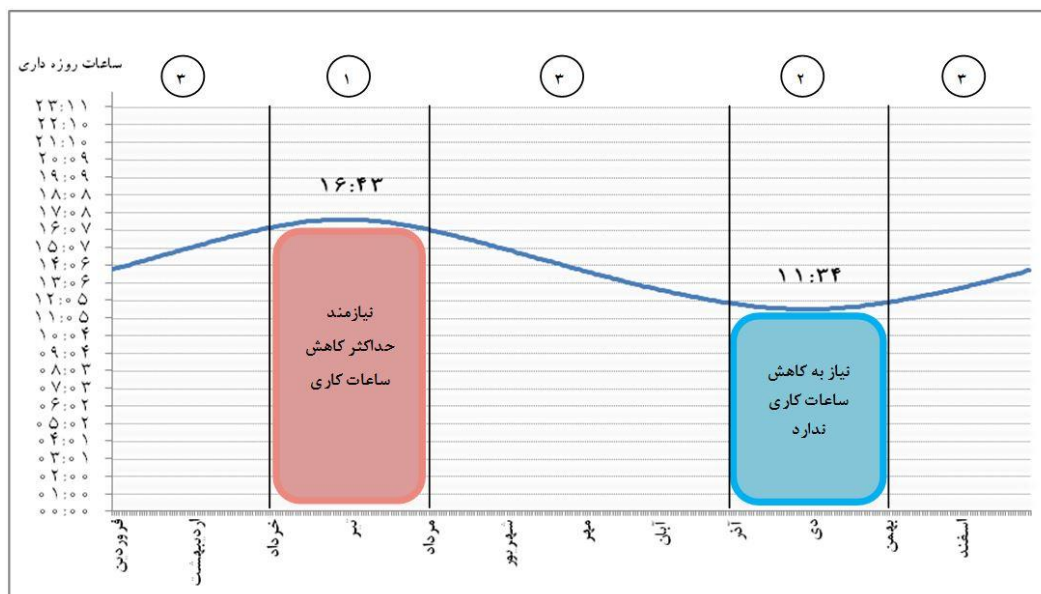
- در بازه زمانی نخست- شامل اول خردادماه تا آخر تیرماه- ۶۰ دقیقه از شروع ساعت کاری و ۶۰ دقیقه از پایان ساعت کاری کاسته شود؛ که در مجموع، شاهد دو ساعت کاهش در ساعات کاری روزانه خواهیم بود.
- بازه زمانی دوم- شامل اول آذرماه تا آخر دی‌ماه- نیازی به کاهش ساعات کاری ندارد.
- برای سایر ماه‌های سال شامل (ماه‌های فروردین و اردیبهشت، مرداد و شهریور، مهر و آبان، بهمن و اسفند) ۶۰ دقیقه از ساعت کاری، کسر شود.

برای اعمال نمودن کاهش ساعات کاری در بازه سوم نیز منطق‌های سه‌گانه‌ای قابل تصور است:

- آغاز ساعات کاری با یک ساعت تأخیر- مانند رویه موجود در دو روز کاری پس از شب‌های نوزدهم و بیست‌وسوم ماه رمضان- با تأکید خاص بر مسئله عبادت و خودسازی و شرکت در مراسمات مذهبی طی شب‌های ماه مبارک.

- پایان ساعات کاری با یک ساعت تعجیل با تأکید خاص بر مسئله تسهیل روزه‌داری از جهات جسمی.
- تنظیم زمان کاهش ساعت کار (یک گروه از ابتدای ساعت کاری و گروه دوم از انتهای ساعت کاری) با هدف توزیع زمان حرکت وسائط نقلیه و کاهش حجم ترافیک و آلودگی هوا در کلان‌شهرها.

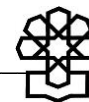
نمودار ۲. نحوه کاهش ساعات روزه‌داری در طول سال طبق سه بازه زمانی

پیش از خاتمه بحث اخیر باید این نکته اساسی مورد تأکید قرار گیرد که اساساً ممکن است یک فرد شاغل، در طول دوره کاری ۳۰ ساله خدمت خود حداکثر یک دوره ماه رمضان را در اوج فصل تابستان تجربه کند و این امر دیگر در طول دوره استخدامی‌اش تکرار نمی‌شود. زیرا دوره گردش یک‌ساله ماه رمضان منطبق بر تقویم هجری شمسی بیش از ۳۰ سال زمان می‌برد. طبق جدول ۳ که گردش یک‌ساله تقویم قمری را منطبق بر تقویم شمسی نشان می‌دهد، روز اول ماه مبارک رمضان در سال‌های ۱۲۹۸، ۱۳۳۱، ۱۳۶۳ و ۱۳۹۶ در اوایل خردادماه بوده است.

جدول ۳. طول دوره گردش ماه رمضان منطبق بر تقویم هجری شمسی

فاصله دو دوره (دوره گردش)	تقویم شمسی	تقویم قمری
سال ۳۳	۹ خرداد ۱۲۹۸	اول رمضان ۱۳۳۷
سال ۳۲	۴ خرداد ۱۳۳۱	اول رمضان ۱۳۷۱
سال ۳۳	۱۰ خرداد ۱۳۶۳	اول رمضان ۱۴۰۴
---	۶ خرداد ۱۳۹۶	اول رمضان ۱۴۳۸

جمع بندی و ارائه طرح پیشنهادی

مجلس شورای اسلامی که بر طبق اصل هفتادویکم قانون اساسی «در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند» قادر است برای حل مناقشات کنونی با ایجاد رویه‌ای مستدل، روشن و دائمی مسئله کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان را به قانون تبدیل کند. ضمناً در خصوص کاهش ساعات کار به دلیل صراحت ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری مبنی بر اینکه ساعات کار کارمندان دولت در هفته ۴۴ ساعت می‌باشد؛ تغییر در میزان (کاهش یا افزایش) ساعات کار، ماهیثاً اصلاح و یا تغییر در قانون مزبور تلقی شده و نیاز به قانونگذاری جدید از سوی مجلس شورای اسلامی دارد که البته این امر تأثیری در اختیارات قانونی دولت در خصوص تنظیم‌گری ساعات کار کارمندان ندارد.

البته قانونگذاری در این خصوص نیز به راحتی امکانپذیر نیست، زیرا از یکسو آموزه‌های دینی بر مدارا با روزه‌داران در این ماه صحه می‌گذارد و از سوی دیگر برنامه‌ریزی با هدف ارتقای بهره‌وری نیروی کار به نحو شایسته، مسئله‌ای فنی و دارای پیچیدگی‌های اداری و مالی خاص خود است. از این جهت، در این بخش سعی شده است تا با در نظر داشتن کلیه ملاحظات قانونی، فنی و کارشناسی بحث شده، متنی را به عنوان طرح پیشنهادی جهت ارائه به نمایندگان محترم ارائه کنیم.

در وهله اول با توجه به نکاتی که در بخش ملاحظات قانونی بدان اشاره شد و نیز با توجه به تجربیات گذشته پیرامون ارائه طرح‌های مشابه، مقتضی است طرح پیشنهادی مستقل از قوانین موضوعه و قوانین کلی نظیر قانون مدیریت خدمات کشوری و قانون کار باشد. پیش‌تر ملاحظه شد تغییر و یا اصلاح بر چنین قوانینی به منظور کاهش ساعات اداری به ایجاد تبعیض و جاماندن بخشی از جامعه هدف منجر گردیده؛ از این رو پیشنهاد می‌شود برای پوشش فراگیر طرح بر جامعه هدف، طرح پیشنهادی در قالب ماده واحده ارائه شود.

همچنین با توجه به ملاحظات فنی مقتضی است در طرح پیشنهادی به این نکته اشاره شود که گروه‌های شغلی که بر اساس قوانین خاص و عام از ساعات کاری آنها کاسته شده، بر مبنای قانون خود عمل کنند. البته می‌توان لحاظ کرد در حالتی که ساعات کاری آنها پس از کسر بر اساس قانون جدید، مازاد باشد، در این صورت باید بر اساس قانون جدید عمل نمایند. ولی در مجموع بهتر است برای عدم ورود به محتوای سایر قوانین، گروه‌های شغلی خاص بر اساس قوانین و مقررات خود عمل کنند.

قابل ذکر است، بر اساس آخرین داده‌ها و اطلاعات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۴، حدود ۴۳ درصد کارمندان شاغل، در وزارت آموزش و پرورش مشغول به کار هستند که متوسط ساعت کاری آنها در هفته ۲۵ ساعت است. همچنین، در حدود ۱۷/۵ درصد نیز در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شاغل هستند که به موجب بند «۱» ماده واحده قانون ارتقای بهره‌وری کارکنان نظام بالینی مصوب ۱۳۸۸/۲/۹ ساعات کار هفتگی شاغلان حوزه سلامت، در هفته تا ۸ ساعت می‌تواند تقلیل داده شود. لذا کاهش ساعات کاری بیش از ۶۰ درصد شاغلان کشور در بخش دولتی در ماه مبارک رمضان

بلاموضوع است. از این رو در ارائه هرگونه طرحی باید علاوه بر کارکنان بخش دولتی، جمعیت شاغل در بخش‌های غیردولتی که اکثریت شاغلان را تشکیل می‌دهند، نیز مورد توجه قرار گیرند.

نکته دیگر آنکه با توجه به شرایط اقلیمی برخی نقاط کشور، لازم است با توجه به جدول فوق‌العاده بدی آب و هوا ذیل بخشنامه معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهوری، به دولت اجازه داده شود در استان‌هایی که در شرایط آب و هوایی سخت‌تری^۱ به سر می‌برند، حداکثر میزان کاهش ساعات اداری در ماه مبارک رمضان تا سقف ۲ ساعت در کلیه ماه‌های سال مجاز باشد.

علاوه بر این در طرح پیشنهادی باید تأکید شود کاهش ساعات کاری فرضاً به ۳۶ ساعت در هفته و یا حتی کمتر با دریافت حقوق و مزایای ۴۴ ساعت در هفته همراه باشد. همچنین این امکان وجود دارد به دلیل کسر کار ایجاد شده، افراد مشمول - در صورت نیاز مبرم دستگاه متبوع - موظف شوند در طول یک سال (تا ماه رمضان سال بعد) ساعات کسر شده را به صورت اضافه‌کار جبران کنند.

و در آخر به دلیل ضرورت تداوم خدماتی مانند اورژانس‌ها، مشاغل بهداشتی و درمانی از شمول طرح پیشنهادی خارج گردند.

لذا با توجه به تمام ملاحظات و نکات تقنینی و تخصصی یاد شده دو طرح پیشنهادی براساس ایده‌های دوگانه مطرح شده، به قرار ذیل می‌باشد:

طرح پیشنهادی اول

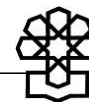
ماده واحده - ساعات کار هفتگی افراد شاغل اعم از رسمی، پیمانی و قراردادی در کلیه دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و نیز دستگاه‌های موضوع مواد (۲)، (۳)، (۴) و (۵) قانون محاسبات عمومی کشور و نیز بخش غیردولتی اعم از مشمولان قانون کار و قانون تأمین اجتماعی که موظف به ۴۴ ساعت کار در هفته هستند، در صورت حلول ماه مبارک رمضان در ۶ ماه نخست سال خورشیدی (بازه زمانی اول فروردین‌ماه تا آخر شهریورماه)، یک ساعت از شروع کار و نیم ساعت از پایان کار کاسته می‌شود. ۶ ماه دوم سال بدون تغییر در ساعات کار باقی می‌ماند.

تبصره «۱» - آن دسته از شاغلینی که براساس سایر قوانین و مقررات از امتیاز کاهش ساعت کار بهره‌مند هستند تا زمانی که از قوانین و مقررات مزبور استفاده می‌کنند و یا دستگاه‌های تابع مقررات اداری و استخدامی خاص که امتیازات مشابه این قانون را دارند، از شمول این قانون مستثنا می‌باشند. مگر در حالتی که پس از کاهش ساعات کاری براساس این قانون، مجموع ساعات کاری آنها مازاد گردد که در این صورت می‌بایست براساس قانون مؤخر عمل گردد.

تبصره «۲» - کاهش ساعات کاری در هفته به هر میزانی با دریافت حقوق و مزایای ۴۴ ساعت در هفته همراه است.

تبصره «۳» - شاغلین مشمول این ماده موظفند براساس نیاز مبرم دستگاه متبوع، ساعات کسر کار در طول ماه مبارک رمضان را در طول سال با اضافه‌کار - بدون دریافت حقوق اضافه - جبران نمایند.

۱. منظور از آب و هوای سخت می‌تواند مواردی مانند گرمای شدید، سرمای شدید، تغییرات ناگهانی جوی، گرد و غبار و غیره را شامل شود.

تبصره «۴»- به دولت اجازه داده می‌شود در مناطق بد آب و هوا در صورت حلول ماه مبارک رمضان در هر کدام از ماه‌های سال ساعات کاری را حداکثر به میزان یک ساعت و نیم کاهش دهد.

تبصره «۵»- به منظور تداوم خدمات ضروری (عمومی)، مراکز مربوطه از شمول این قانون مستثنا بوده و مطابق آیین‌نامه‌ای که سه ماه پس از تصویب این قانون، توسط سازمان برنامه و بودجه کشور و با همکاری وزارت کشور و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، عمل خواهند کرد.

طرح پیشنهادی دوم

ماده واحده - ساعات کار هفتگی افراد شاغل اعم از رسمی، پیمانی و قراردادی در کلیه دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و نیز دستگاه‌های موضوع مواد (۲)، (۳)، (۴) و (۵) قانون محاسبات عمومی کشور و نیز بخش غیردولتی اعم از مشمولان قانون کار و قانون تأمین اجتماعی که موظف به ۴۴ ساعت کار در هفته هستند، در ماه مبارک رمضان به شکل زیر کاهش می‌یابد:

در صورت حلول ماه مبارک رمضان در بازه زمانی «اول خردادماه تا آخر تیرماه» یک‌ساعت از شروع کار و یک ساعت از پایان کار کاسته می‌شود.

در صورت حلول ماه مبارک رمضان در بازه‌های زمانی «اول فروردین‌ماه تا آخر اردیبهشت‌ماه» و «اول مردادماه تا آخر آبان‌ماه» و «اول بهمن‌ماه تا آخر اسفندماه» یک‌ساعت از شروع کار کاسته می‌شود.

تبصره «۱»- سایر ماه‌های سال (اول آذرماه تا آخر دی‌ماه) بدون تغییر در ساعات کار باقی می‌مانند.

تبصره «۲»- آن دسته از شاغلینی که براساس سایر قوانین و مقررات از امتیاز کاهش ساعت کار بهره‌مند هستند تا زمانی که از قوانین و مقررات مزبور استفاده می‌کنند و یا دستگاه‌های تابع مقررات اداری و استخدامی خاص که امتیازات مشابه این قانون را دارند، از شمول این قانون مستثنا می‌باشند. مگر در حالتی که پس از کاهش ساعات کاری براساس این قانون، مجموع ساعات کاری آنها مزاد گردد که در این صورت باید براساس قانون مؤخر عمل گردد.

تبصره «۳»- کاهش ساعات کاری در هفته به هر میزانی با دریافت حقوق و مزایای ۴۴ ساعت در هفته همراه است.

تبصره «۴»- شاغلین مشمول این ماده موظفند براساس نیاز مبرم دستگاه متبوع، ساعات کسر کار در طول ماه (مبارک) رمضان را در طول سال با اضافه‌کار - بدون دریافت حقوق اضافه- جبران نمایند.

تبصره «۵»- به دولت اجازه داده می‌شود در مناطق بد آب و هوا در صورت حلول ماه مبارک رمضان در هر کدام از ماه‌های سال ساعات کاری را حداکثر به میزان یک ساعت و نیم کاهش دهد.

تبصره «۶»- به منظور تداوم خدمات ضروری (عمومی)، مراکز مربوطه از شمول این قانون مستثنا بوده و مطابق آیین‌نامه‌ای که سه ماه پس از تصویب این قانون، توسط سازمان برنامه و بودجه کشور و با همکاری وزارت کشور و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، عمل خواهند کرد.

منابع و مأخذ

۱. اظهارنظر کارشناسی درباره: طرح الحاق تبصره به ماده (۸۷) قانون مدیریت خدمات کشوری درخصوص کاهش ساعت کاری کارکنان دولت در ماه رمضان (۱۳۹۳)، معاونت پژوهش‌های اقتصادی، دفاتر مطالعات اقتصاد بخش عمومی و مطالعات حقوقی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۳۰۱۳۸۵۳، تهران.
۲. ستوده، امیررضا. پایه‌پای آفتاب: گفته‌ها و ناگفته‌ها از زندگی امام خمینی (ره)، جلد اول، تهران، مؤسسه نشر پنجره، چاپ ششم، ۱۳۸۷.
۳. شیخ بهایی (بهاءالدین محمد بن حسین عاملی)، اربعین، مترجم: عقیقی بخشایشی، چاپ سوم، قم، دفتر نشر نوید اسلام، ۱۳۸۸.
۴. شیخ صدوق، عیون اخبارالرضا علیه‌السلام، مترجم: حمیدرضا مستفید و علی‌اکبر غفاری، ج ۱، ۱۳۷۲.
۵. قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، مصوبه ۱۰ بهمن‌ماه ۱۳۹۵ مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، سال هفتاد و سه، ش ۲۰۹۹، شماره ویژه‌نامه: ۹۴۵، تهران، ۱۳۹۶.
۶. قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
۷. قانون مدیریت خدمات کشوری، انتشارات فرمنش، تهران، ۱۳۸۷.
۸. کلهر، سینا. اظهارنظر کارشناسی درباره: طرح اصلاح تعطیلات رسمی و تغییر ساعت کار اداری، دفتر مطالعات فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، شماره مسلسل ۱۰۵۸۵، ۱۳۸۹.
۹. درگاه ملی آمار
www.amar.org.ir
۱۰. ساعت و تقویم رسمی ایران
www.time.ir
۱۱. سامانه قوانین و مقررات کشور (لوح حق)
www.rc.majlis.ir
۱۲. سامانه ملی قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران (داتیک)
www.dotic.ir

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۸۵۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: امکان‌سنجی کاهش ساعات کاری در ماه مبارک رمضان

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه فرهنگ عمومی، ارشاد و تبلیغ اسلامی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: اسماعیل فراهانی، رضا مستمع

ناظران علمی: سینا کلهر، طهمورث قاسمی

اظهار نظرکنندگان: سیدعلی کشفی (دفتر مطالعات فرهنگی)، سیداحسان خاندوزی

(دفتر مطالعات اقتصادی)، اکبر شکوهی (دفتر مطالعات اجتماعی)

متقاضی: علی لاریجانی (رئیس مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. کاهش ساعات کاری

۲. قانون کار

۳. ماه مبارک رمضان

۴. ساعات کار

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۲/۲۶